

AMERİKA'DAKİ TÜRKLER VE KENDİLERİNE GÖTÜRÜLEN DİN HİZMETLERİ

Yrd. Doç. Dr. Hasan YAVUZER*

Öz

İnsanlığın başlangıcından bu güne kadar birey ve toplumların vazgeçemediği temel kurumlardan bir tanesi de din'dir. Din; hassas ve özelliği olan, mülli ve manevi bağları güçlendiren ve toplumları ayakta tutan önemli bir kurumdur. İhmali veya istismarı halinde telafisi güç sıkıntılara yol açtığı tarihin her safhasında görülmüş, günümüzde de bunun canlı örneklerine rastlanmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri'nin muhtelif yerlerine dağılmış çok sayıda Türk yaşamaktadır. Türklerin bu ülkeye gitmesi çok eskilere dayanmaktadır. Ancak burada yaşayan Türklere Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından çok uzun yıllar din hizmeti götürülemediği. Bu süreç içerisinde Türkler oldukça sıkıntılı dönemler geçirmişlerdir. 1990'lı yıllardan itibaren bu konuda olumlu ve önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Buna rağmen günümüzde hem din hizmeti götürülen yerler sınırlı, hem de götürülen hizmetler yetersizdir. 2010 yılı Temmuz ayında Amerika genelinde görev yapan sadece 15 din görevlisi bulunması da götürülen hizmetlerin yetersizliğini ortaya koymaktadır.

Anahtar kelimeler: Din, Din Hizmeti, Cami, Din Görevlisi, Diyanet İşleri Başkanlığı, Amerika, Washington DC., Maryland ve Virginia.

Abstract

Turks in the U.S.A. and Religious Service Offered to Them

Since the beginning of human societies, religion has been one of the basic and necessary institutions. Religion, an important institution with sensitive and differential characteristics, upholds societies, and streng-

* Nevşehir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi.

thens human bonds and national solidarity. When neglected and exploited, it leads to some irretrievable loss at every stage in history.

Lots of Turks have settled in the various regions of the United States of America. The Turkish immigration to this country goes back for many years. Religious services could not, however, be offered to the Turks living in the US by the Turkish Republic and the Office of Religious Affairs for a long time. The Turks have been through much trouble over this period. While there have been important and positive developments in this regard since the 1990s, the religious services offered today is still insufficient and the number of places where such services are available is limited. As of July 2010, only 15 chaplains were engaged in providing religious services in the entire United States.

Key words: Religion, Religious Service, Mosque, Chaplain, Office Of Religious Affairs, America, Washington DC., Maryland And Virginia.

Giriş

a) Konu: Amerika'daki Türkler ve Kendilerine Götürülen Din Hizmetleri.

b) Amaç: Dünyanın süper gücü Amerika Birleşik Devletlerinde yaşayan Türklerin dini durumlarını ve kendilerine götürülen din hizmetlerini araştırmak, konuyla ilgili gelişmeleri tespit etmektir. Durum tespiti ve genel değerlendirmeden sonra alınabilecek yeni tedbirler konusunda ilgili ve yetkililere yardımcı olmaktır.

c) Konunun önemi: İnanç konusu tarihin her döneminde önemli olmuş, aynı önem ve güncelliği günümüzde de devam etmektedir. Tarihin hiçbir döneminde inançsız bir topluma rastlanmamış, hak veya batıl bir dine inanarak bu ihtiyaç giderilmeye çalışılmıştır. Günümüzde de aynı durum devam etmekte ve dünyanın hemen her yerinde inanç konusu en önemli konulardan biri olarak dikkat çekmektedir.

Teknolojik gelişmelerin en üst düzeye geldiği çağımızda da din konusu önemini ve önceliğini korumaktadır. Çağımızda inanç ve inancın gereğini yerine getirme eğilimindeki talep ve gelişmeler dikkat çekmektedir. Böyle bir ortamda yeterli dini bilgi alınması ve insanlara sağlıklı din hizmeti verilmesi konusundaki ihtiyaç kendisini her geçen gün daha fazla hissettirmektedir.

Toplum hayatında dinin yerini ve önemini bilen başta toplum bilimciler ve siyasetçiler olmak üzere her kesimden insanlar gerektiğinde dine ve dini değerlere sarılmaktadır. Pek çok kişi ve kurum da kendi çıkarları için dini ve dini değerleri kullanmakta, gerektiğinde de istismar edilmektedir. Bu yüzden din konusu hassas ve özelliği olan bir konudur. İh-

mali ve istismarı durumunda ciddi sıkıntılar söz konusudur. Bu durum tarihin her döneminde böyle olmuş aynı durum günümüzde de devam etmektedir.

Globalleşen dünya'da dünyanın süper devleti olan Amerika Birleşik Devletlerinde çok sayıda Türk vatandaş ve soydaşı yaşamaktadır. Amerika Birleşik Devletlerinde yaşayan Türklerin diğer konulardaki durumunun olduğu gibi dini durumlarının araştırılması ve tespit edilmesi de büyük önem arz etmektedir. Anavatandan binlerce kilometre uzaklarda yaşayan Türklerin inanç durumları ile inançlarının gereklerinin yerine getirilmesindeki imkân ve imkânsızlıklarının bilinmesine duyulan ihtiyaç önemini korumaktadır.

ABD'de yaşayan Türklere götürülen din hizmetleri ile ilgili genel bir değerlendirme yapılması, eksiklerin tespit edilmesi, alınacak tedbirlere ve götürülecek hizmetlere ışık tutacak olması bakımından çalışma önem arz etmektedir. Bu durum konunun önemini ortaya koymakta hatta daha da artırmaktadır.

Gerçekleştirilen bu çalışma tespit edebildiğimiz kadarı ile Washington DC, Maryland ve Virginia başta olmak üzere ABD genelinde yaşayan Türklerin dini ve milli konulardaki konumları ile ilgili olarak yapılan ilk çalışma özelliği taşımaktadır. Bu bakımdan çalışmanın, alanında büyük bir boşluğu doldurması ve daha sonra yapılacak çalışmalara kaynak olacak olması konunun önemini daha da artırmaktadır.

Beş sene Amerika ve çalışma bölgemde din görevlisi olarak kalmam, her yaş ve cinsten insanlar ile muhatap olarak onların sosyal, kültürel ve dini durumları hakkında bilgi sahibi olmam çalışmanın önemini daha da artırmaktadır. Sadece bir din görevlisi olarak değil bir sosyolog olarak konuyu ele almak ise çalışmaya bir başka zenginlik katmaktadır. Bütün bunlar çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

d) Metot: Din görevlisi olarak 1998-2003 yıllarında beş yıl süre ile söz konusu bölgede yaşanmış, halen aynı bölgeye gidip gelmeler, orada kalmalar ve o bölge ile ilgili çalışmalarım devam etmektedir. Çok iyi bilinen bu bölgede yaşayan Türkler ile iyi irtibatlar kurulmuş, pek çok konuda Türk dernekleri ile beraber çalışılmıştır. Bu araştırma yapılırken TAİF/TACC yetkilileri, Washington Din Hizmetleri Müşavirliği ve Diyanet İşleri Başkanlığı ile de irtibat kurulmuş, gerekli bilgi ve destek alınmıştır. Diğer camilerin yöneticileri ve Türk dernekleri ile görüşerek bilgi ve destekleri alınmıştır. Buna ek olarak arşiv araştırması ve kaynak taraması başta olmak üzere sosyal bilimlerde kullanılan diğer yöntemlerden yararlanılmıştır. Tarafımızdan çalışma bölgemizde mülakat ve gözlem metotları kullanılmıştır.

e) Sınır: Bu çalışmada Amerika'nın Başkenti Washington DC. ile komşu eyaletlerden Maryland ve Virginia'da yaşayan Türkler ele alınacak, kendilerine götürülen din hizmetleri üzerinde durulacaktır. Çalış-

mada Amerika Birleşik Devletlerinin genelindeki Türkler ve kendilerine götürülen din hizmetlerine de yer verilmekle beraber esas çalışma alanımız başkent Washington DC. ile buraya en yakın eyaletlerden olan Maryland ve Virginia da yaşayan Türkleri ve onlara götürülen din hizmetlerini kapsamaktadır.

f) Varsayım: Amerika Birleşik Devletlerinde yaşayan Türkler milli ve manevi değerler konusunda uzun yıllar büyük sıkıntılar içerisinde yaşamışlardır.

İlk dönemlerde gidenler başta olmak üzere değişik zamanlarda ve farklı nedenlerle ABD'ye giden, hayatının bir kısmını veya tamamını orada geçiren Türkler dini konularda kendilerine yardım edecek bir rehber bulamadıkları gibi ibadetlerini yerine getirecek cami ve mescit de bulamamışlardır.

Aile birleştirmeleri nedeniyle ABD'ye gelen çocuklar ile orada doğan çocuklar dini ve milli konularda bir eğitim imkânından mahrum kalmışlardır.

Son yıllarda bazı eyalet ve yerleşim yerlerinde cami ve mescitler açılmış ve olumlu gelişmeler kaydedilmiş olmasına rağmen ABD genelinde pek çok yerde henüz bu imkân elde edilememiştir.

Çeşitli yerlerde olumlu gelişmeler kaydedilmekle beraber ülke genelinde bu sorun henüz çözülebilmemiş değildir.

Din gibi hassas bir konuda Türk hükümeti ve Türkiye'de din işlerinden sorumlu Diyanet İşleri Başkanlığı Amerika gibi dünyada ayrı bir yeri ve özelliği olan bir ülkede yaşayan vatandaş ve soydaşlara din hizmeti götürmekte geç ve yetersiz kalmıştır.

Devletin ve Diyanetin götürmediği din hizmetleri dini grup ve cemaatler tarafından götürülme durumu söz konusudur.

Tedbir alınmadığı takdirde dini konularda çok ciddi sıkıntılar çekilmesi, dini ve milli değerlerin öğretilmediği yeni neslin farklı din ve dini cereyanlar içerisinde yer alma ihtimalinin her geçen gün daha da artma eğilimi gösterdiği varsayılmaktadır.

A) Amerika'da Türkler ve Dini Durum

a) Amerika Birleşik Devletlerinde Din Hizmetleri

Türklerin Amerika Birleşik Devletlerine gitmeleri tarihin derinliklerine kadar uzanmaktadır. Bu konuda farklı kaynaklarda farklı bilgiler yer almaktadır. Berrak Kurtuluş U.S Department of Justical Yearbook of Immigration and Naturalization Service kaynaklarına dayanarak 1820-1920 yılları arasında ABD'ye Osmanlı İmparatorluğu döneminde Türkiye'den göç edenler ile ilgili rakamlar vermektedir.¹ Diğer kaynaklarda

¹ Berrak Kurtuluş, *Amerika Birleşik Devletleri'ne Türk Göçü: Göç Süreci ve Özellikler*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul 1999, s. 45.

1860-1914 yıllarında yaklaşık 1.200.000 Osmanlı vatandaşının Amerika'ya göç ettiği bilgileri yer almaktadır.² Frank Ahmed ise 1890-1920 yıllarında Amerika'ya 20 milyonun üzerinde göçmen geldiğini, bunların arasında Türklerin de bulunduğunu söylemektedir.³ Bir başka kaynaktan da Osmanlıdan Amerika'ya göç 1910'larda başlamıştı bilgisi yer almaktadır.⁴ Tarihler arasında ciddi zaman farkı bulunmakla beraber veriler Türklerin Amerika'ya göçünün eskilere dayandığını göstermektedir.

Türklerin Amerika'ya gitmesi Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. Yıllar itibarıyla Amerika'ya giden Türklerin sayısı artmış olmasına rağmen onların dini konulardaki ihtiyaçları için herhangi bir tedbir alınmamıştır. Avrupa'da olduğu gibi⁵ Amerika'da da din hizmetleri konusunda ciddi bir gecikme olmuştur. Buradaki Türkler dini konularda Avrupa'daki Türklerin yaşadığı zorlukları⁶ birebir, belki de daha fazlasıyla yaşamışlardır. Amerika'daki Türk toplumu çok daha uzun yıllar dini konularda sahipsiz kalmış, bu nedenle daha ciddi sıkıntılar yaşanmıştır. Ramazan ve bayram günlerinin bilinmediği, cuma ve bayram namazlarının kılınmadığı dönemler olmuştur. Dini konularda kendilerini aydınlatacak, soru ve sorunlarına çözüm bulacak, çocuklarına ve kendilerine dini bilgiler öğretecek kimse bulamamışlardır. Eskilere inme, 1800'lü ve sonraki yıllarda yaşanan sıkıntıları birebir tespit etme imkânımız olmamıştır. Ancak camilerin açıldığı dönem olan ve daha dün diyebileceğimiz kadar yakın zamanda karşılaşılan sıkıntılarla ilgili şu bilgiler Amerika geneli ve çalışma bölgemizdeki durumu gayet güzel özetlemektedir. "Bayramlarda zor güç işten izin alarak camiye gidiyorlarmış, camiye vardıklarında bay-

² Ahmet Akgündüz, *Labour Migration from Turkey to Western Europe 1960-1974: A Multidisciplinary Analysis*, Ashgate Publishing Company, USA, 2008, p. 11; Kathleen M. Moore, *Al-Mughtaribun American Law and The Transformation of Muslim Life in the United States*, State University of New York Press, Albany, 1995, s. 158; Kemal H. Karpat, "The Ottoman Migration to America 1860-1914", *International Journal of Middle East Studies* 17 (1985): pp. 176-180.

³ Frank Ahmed, *Turks In Amerika-The Ottoman Turk's Immigrant Experience*, Colombia International, United States of America, April 1993, p. 11.

⁴ İsmail Yağcı, <http://www.turkamerika.com/yazarlar/konuk-yazar/amerikada-ilk-cami.html>, (12.07.2010).

⁵ *Kuruluşundan Günümüze Diyanet İşleri Başkanlığı Tarihçe-Teşkilat-Hizmet ve Faaliyetler 1924-1997*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1997, s. 736; Hasan Yavuzer, *Çağdaş Din Hizmeti ve Diyanet İşleri Başkanlığı*, Laçın Yayınları, 2. Baskı, Kayseri 2006, s. 69-71, 222-234; *Son 10 Yılda Diyanet İşleri Başkanlığı Önemli Hizmetler*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2002, s. 104-105; *Diyanet İşleri Başkanlığı Yurtdışı Hizmetleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını, Ankara, s. 43-44.

⁶ Geniş bilgi için bkz. Kazım Gültepe, "Almanya'daki Türkler ve Dertleri", *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*, Sayı: 132, Aralık 1997, s. 30-38; Abdulvahap Taştan, *Yurda Dönen İşçilerin Uyum Sorunları ve Din*, Laçın Yayınları, Kayseri 2003, s. 82; *Diyanet İşleri Başkanlığı 1991 Yılı Yurtdışı Din Hizmetleri Raporu*, Ankara 1992, s. 7; *Son 10 Yılda Diyanet İşleri Başkanlığı Önemli Hizmetler*, s. 104-106, *Kuruluşundan Günümüze Diyanet İşleri Başkanlığı Tarihçe-Teşkilat-Hizmet ve Faaliyetler 1924-1997*, s. 739-758; *Son 10 Yılda Diyanet İşleri Başkanlığı Önemli Hizmetler*, s. 104-107; Hasan Yavuzer, *Çağdaş Din Hizmeti ve Diyanet İşleri Başkanlığı*, s. 222-234.

ram dündü, namaz kılndı veya bayram yarın, bayram namazı da yarın kılınacak” sözleriyle yıkıyorlarmış, tekrar izin istemek veya izin almak da mümkün değil böyle zorluklar yaşanmış.⁷

Türklerin yoğun olarak yaşadığı Brooklyn/New York'ta 1980 yılında Amerika Müslümanlar Birliği⁸ adında bir dernek kurulmuş, aynı yıl bu dernek bünyesinde Fatih Camii açılmıştır.⁹ Vatandaşların kendi imkân, destek ve gayretleri ile açılan bu cami önemli bir boşluğu doldurmuş ve takdirle karşılanmıştır. Resmi bir görevli olmadığı için sunulan din hizmetleri de yine mahalli imkânlar ve orada yaşayan insanlar tarafından yerine getirilmiştir. Bu durum bile büyük takdir toplamış, açılan bu camide bayram namazı kılmak için çalışma bölgemizden New York'a gidenler olmuştur. Bayram namazı kılmak için Washington bölgesinden New York'a gidenlerden Rafet Gürbüz başta olmak üzere pek çok kişi ile bizzat görüşülmüş, onların bu konudaki hatıraları dinlenmiştir. New York'a gidiş gelişte kilometrelerce yol kat edilmiş, cuma veya bayram namazı kılabilmek için çok uzun zaman ve bir hayli de para harcanmıştır. Bölgede yaşayan Türklerin büyük bir kısmı ise uzun yıllar cuma ve bayram namazlarını kılamamıştır.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 1988 yılında ilk defa Washington büyükelçiliği nezdinde bir Din Hizmetleri Müşaviri atanmıştır.¹⁰ Washington Din Hizmetleri Müşavirliğine atanan Abdülbaki Keskin 09/08/1988 tarihinde görevine başlamıştır. Daha önce Brüksel Din Hizmetleri Müşavirliği ve Diyanet İşleri Başkan Yardımcılığı görevlerinde de bulunan Dr. Abdülbaki Keskin Washington Büyükelçiliği nezdinde görev yapan ilk Din Hizmetleri Müşaviri olmuştur. Çalışma bölgem başta olmak üzere Amerika genelindeki din hizmetleri bu müşavirlik tarafından koordine edilmeye başlanmıştır.

Amerika'da Türklerin en yoğun olarak yaşadığı yer New York'tur. New Jersey ve diğer yerleşim yerlerini de dâhil ettiğimizde bu yörede yoğun bir Türk nüfus yaşamaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığından aldığım bilgilere göre bu bölgeye Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından götürülen din hizmetleri de 1988 yılında başlamıştır. O dönemdeki unvanıyla Sosyal Yardımcı olarak New York Başkonsolosluğu nezdinde atanan Cemil Ayaz 1988 yılında görevine başlamıştır. Daha sonra Din Hizmetleri Ataşeliği faaliyete geçerek bu göreve Dr. Sabit Şimşek atanmış ve 28.06.1993 tarihinde görevine başlamıştır. Bu görev-

⁷ Rahim Er, "Washington Türk Camii", *Haber Vaktim*, 3 Kasım 2010, <http://www.turkamerika.com/yazarlar/konuk-yazar/washington-turk-camii.html> (20.07.2010) http://www.habervaktim.com/yazar/17601/washington_turk_camii.html (03.11.2010)

⁸ <http://www.unitedamericanmuslim.org/subeler.php> (27.10.2010), <http://www.unitedamericanmuslim.org/> (27.10.2010).

⁹ <http://www.unitedamericanmuslim.org/baskan.php> (27.10.2010).

¹⁰ <http://www.diyamet.gov.tr/turkish/DIYANET/2001aylik/mayis/haberler.htm> (13.07.2010).

liler Konsolosluklarda görev yapmış ve daha ziyade organizatör olarak hizmet vermişlerdir.

Bir din görevlisi "imam" tarafından Diyanet İşleri Başkanlığının Amerika'da yaşayan Türker'e götürdüğü din hizmeti 1989 yılında başlamıştır. Amerika'ya gönderilen ilk din görevlisi Amerika'nın en büyük eyaletlerinden biri olan ve Türklerin yoğun olarak yaşadığı New York'a gönderilmiştir. Hüseyin Zırh ismindeki bu görevli Amerika'da yaşayan Türklere din hizmeti götürmekle görevlendirilen ilk din görevlisi olmuştur. Uzun yıllar da tek görevli olarak çalışmıştır.

Daha önce belirttiği üzere Amerika'da dini konularda resmi ilk çalışmalar 1988 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Washington büyük elçiliği nezdinde bir din hizmetleri müşaviri atanmasıyla başlamıştır.¹¹ İlk yıllarda Din Hizmetleri Müşaviri geldikten sonra da değişen çok bir şey olmamış, herhangi bir cami veya mescit açılarak ibadetlerin orada yapılma yoluna gidilememiştir. Bunun sebepleri arasında toplumun çok dağınık ve birbirinden çok kopuk yaşaması önemli bir faktör olmuştur. ABD'deki şartlar gereği herkesin kendisini işe vermiş olması ve insanları bir araya getirecek ibadet yeri olmaması da bu dönemdeki başarısızlıkta önemli rol oynamıştır. Bu süreçteki çalışmalar zamanla sonuç vermiş ve 1993 yılında Din Hizmetleri Müşavirinin öncülüğü ve başkanlığında Maryland'de Turkish Amerikan İslamic Foundation (TAİF) isminde bir vakıf kurulmuştur.¹² Diyanet İşleri Başkanlığı Türk Amerikan İslam Vakfı (TAİF)'in kuruluşu ve kuruluş amacını şu şekilde dile getirmektedir: Amerika'da yaşayan Türk toplumuna ve diğer Müslümanlara İslam Dini ile ilgili konularda hizmet vermek, ibadet ve eğitim ihtiyaçlarını karşılamak, İslam dinini tanımak isteyenlere yardımcı olmak, din görevlisi ihtiyacını karşılamak ve her çeşit sosyal ve kültürel faaliyetlerde bulunmak amacıyla 19 Mart 1993 tarihinde Washington'da kurulmuştur.¹³

Bu vakıf tüzüğünde kuruluş amaçlarına din hizmetleri vermeyi de koymuştur. Aynı yıl Türkiye Diyanet Vakfından gelen paralar ile Maryland sınırları içerisinde kalan ancak Washington merkezine de çok yakın olan bir arsa satın alınmış, bu arsa üzerine cami yapılması düşünülmüştür. Çok geçmeden bu arsanın hemen bitişiğindeki bir başka arsa daha yine Türkiye Diyanet Vakfından gelen para ile satın alınmış böylece yaklaşık 60 dönümlük bir yer temin edilmiştir. Bu arsaların alımında Amerika'da yaygın ve etkin olan kuruluşlardan bir Think-tank açılması hedeflenmiş, bu nedenle büyük bir arsa temini yoluna gidilmiştir.

¹¹ <http://www.diyamet.gov.tr/turkish/DIYANET/2001aylik/mayis/haberler.htm> (13.07.2010).

¹² Hasan Yavuzer, "Amerika'daki Türkler ve Kurmuş Oldukları Türk Dernekleri", *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, zwft vol. 1, No. 1, 2009, s. 185.

¹³ *Diyanet İşleri Başkanlığı Yurtdışı Hizmetleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını, s. 55.

22.12.1994 yılında Türkiye'den Mustafa Kahraman isminde bir din görevlisi gelmiş, Kahraman, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından gönderilen ve çalışma bölgemizde görev yapan ilk din görevlisi olmuştur. Bu din görevlisi büyük elçiliğe bağlı olarak TAİF bünyesinde yer alan camide hizmet vermeye başlamıştır.

b) TAİF Camii ve Din Hizmetlerinde Yaşanan Gelişmeler

Çok sağlıklı ve modern bir bina olmamasına rağmen önceki alınan arsa üzerindeki ev sahibinin kaldığı bina hem vakıf hizmetlerinin yürütüldüğü, hem camiye gelenlerin oturup vakit geçirdiği ve namazların kılındığı hem de görevlinin ikamet ettiği bir yer olarak kullanılmıştır. Türklerin çok geniş bir alanda ve birbirlerinden çok kopuk yaşamalarının da etkisiyle ilk yıllarda çevrede yaşayan Türklere hizmet vermek üzere cami alındığı ve Türkiye'den din görevlisi geldiği bölgede yaşayan insanlara yeterince duyurulamamıştır. Bu dönemde satın alınan bu camide etkin bir din hizmeti de verilememiştir. Bir süre bekâr olarak görev yapan din görevlisinin eş ve çocuklarını getirmesi üzerine önceki mülk sahibinin araba garajı cami haline dönüştürülmüş, vakit, cuma, teravih ve bayram namazları burada kılınmaya başlanmıştır. Garajdan çevrilen yerde abdest alma ve tuvalet ihtiyacını giderecek yer olmaması nedeniyle başka sıkıntılar gündeme gelmiştir. Böyle bir dönemde yine Türkiye Diyanet Vakfından gelen paralar ile mobil bir bina yapılarak hem ibadet, hem de sosyal ihtiyaçlar burada giderilmeye çalışılmıştır. İlk zamanlarda ibadete katılacak cemaat, Kur'an öğretilecek ve dini bilgi verilecek öğrenci sıkıntısı yaşanmıştır. Zamanla caminin varlığı ve orada bir imam olduğunun duyulması üzerine cuma ve bayram namazları için gelenler olmaya başlamıştır. Hafta sonunda çocuklara dua ve sure öğretimi ile Kur'anı Kerim ve dini bilgiler dersi de verilmeye başlanmıştır. Bütün bunlar cami alındığının duyulmasına ve cami hizmetlerinin yaygınlaşmasına olumlu katkı sağlamıştır.

İlerleyen süreçte bölgede yaşayan Türk nüfusun isim, adres ve telefon numaraları temin edilmeye kandil, ramazan ve bayramlardaki etkinlikler telefon veya mektup ile kendilerine duyurulmaya ve hizmetten istifade etmelerine imkân hazırlanmaya çalışılmıştır. E-mail adreslerinin temini ile hizmet hem daha ucuz, hem de daha süratli bir şekilde üye ve diğer insanlara ulaştırılmaya çalışılmıştır. Hazırlanan el ilanı, web sayfası, bu sayfadaki bilgi ve duyurular başta olmak üzere kandil ve ramazan ayındaki programlar ile bayramlar cemaatin çoğalmasına katkı sağlamıştır. Cami arsası üzerinde halka açık piknikler ve camide bayramlaşma programları da düzenlenmiştir. Bu etkinlikler insanların daha fazla bir araya gelmesi, bayramlaşması, tanışıp kaynaşması ve caminin tanıtılıp hizmetlerin duyurulmasına zemin hazırlamıştır.¹⁴ Assembly of Turkish Ameri-

¹⁴ http://www.theturkishtimes.com/archive/02/07_01/local.html (14.07.2010).

can Association (ATAA),¹⁵ The American Turkish Association of Washington, DC (ATA-DC),¹⁶ Maryland American Turkish Association (MATA),¹⁷ Washington Turkish Women's Association (WTWA) ve Turkish Children Foster Care (TCFC) başta olmak üzere o dönemde mevcut bulunan çevredeki Türk dernekleri ile iyi ilişkiler ve ortak çalışmalar başlatılmıştır. Bu çalışmalar neticesinde hem onların çalışmalarına destek verilmiş hem de onların üyelerine de hizmet götürülmeye başlanmıştır.¹⁸ Gelinek noktada 2000'li yıllardan sonra artık cami hizmetleri daha da yaygınlaşmaya başlamıştır. İbadetlere ilave olarak cumartesi sohbetleri ve konferanslar düzenlenme, cenaze, mevlit, yabancılara ve Türklerin çocuklarına Türkçe ve dini dersler verme, düğün hatta yaş günü vs. gibi durumlarda daha etkin hizmet vermeye başlanmıştır. Düzenlenen piknik ve sosyal etkinliklerin hem sayıları artırılmış hem de içerikleri genişletilmiştir. Böylece cami sadece ibadet yeri olarak kullanılmak yerine sosyal ve kültürel faaliyetler için de kullanılmaya başlanmıştır. Bu durum hem cami ve din görevlisinin saygınlığını ve etkinliğini artıran, hem de camiye gelenlerin sayısını çoğaltan önemli bir faktör olmuştur.¹⁹

TAİF²⁰ ve daha sonraki dönemde TACC²¹ olarak ismi değiştirilen bu cami bölgedeki Türklerin tanışıp kaynaşması, milli ve manevi değerler etrafında toplanması, her alanda insanların birbirleri ile yardımlaşması açısından da son derece önemli hizmetler görmüştür. Pek çok Türk camide görüşüp tanışmış, komşu komşuyu, aynı mahalle, şehir ve bölgede oturanlar, aynı işi yapanlar, Türkiye'de aynı şehir veya bölgeden olan hemşeriler birbirini camide tanımış ve öğrenmiştir. Bu durum sevgi ve dostluk bağlarının gelişmesine, komşuluk ve arkadaşlık ilişkilerinin pekişmesine sebep olmuştur. Camide oluşan ve gelişen bu ortam aynı zamanda Türklerin tanışma, kaynaşma, yardımlaşma, dayanışma, birlik ve beraberlik içinde olmalarına da çok önemli katkı sağlamıştır.

TAİF/TACC Camisi çevrede duyulup hizmetler genel kabul gördükten sonra ibadet için camiye gelenlerin sayısında her geçen gün artış olmuştur. Çocuklar ve gençler başta olmak üzere bay-bayan her yaş ve cinsten insanlar dini bilgi almak için bu camiye gelmişler ve dini konulardaki

¹⁵ <http://www.ataa.org> (15.08.2010).

¹⁶ <http://www.atadc.org> (19.09.2010).

¹⁷ <http://www.atamd.org> (23.07.2010).

¹⁸ Ercüment Kılıç, "İç Açıcı Camimiz, Aydın ve Çalışkan Hocası: Hasan Yavuzer", *The Turkish Times*, September 1-14, 2002, p. 11.

¹⁹ Ercüment Kılıç, *Sözlü Tarih Sahibinden Satılık Amerika*, Babil Yayınevi, İstanbul 2008, c. 1, s. 79-82; Kılıç, *The Turkish Times*, September 1-14, 2000, USA, p. 11; Hasan Mesut Hazar, Washington Mektubu, "Washington'da Bir Buruk Bayram Daha", *Türkiye Gazetesi*, 17 Mart 2000 Cuma; Hasan Mesut Hazar, "Hem İmam, Hem Tanıtım Elçimiz", *Türkiye Gazetesi*, 10 Nisan 2002, sayfa 4.

²⁰ Hasan Yavuzer, *Amerika'daki Türkler ve Kurmuş Oldukları Türk Dernekleri*, s. 185-186.

²¹ <http://www.tacccenter.org> (12.08.2010), <http://www.tacccenter.org/index.php/about-us> (10.09.2010).

eksiklerini gidermeye çalışmışlardır. İslam dini hakkında bilgi almak veya Müslüman olmak isteyenler ile Müslüman olduktan sonra İslam dini hakkındaki bilgisini geliştirmek isteyen başta Amerikalı olmak üzere diğer devlet ve milletlere mensup insanlara da bu camide din hizmeti verilmiş, halen aynı durum devam etmektedir.²²

Bölgede ilk Türk Camisi olma özelliğine sahip bu cami Maryland eyaletinde bulunmakta, Maryland, Virginia ve Washington DC. de yaşayan Türklere hizmet vermektedir. Amerika genelinde çok fazla Türk Camisi ve buralarda görev yapan Türk imam olmaması nedeniyle başkent Washington'dan başka yerlerde yaşayan Türkler de dini konularda ciddi sıkıntılar yaşamaktadır. Bu caminin Büyükelçilik bölgesinde olması, elçilikte telefon, fax, e-mail ve adres kayıtlarının bulunması nedeniyle başka eyalet ve yerleşim yerlerinde yaşayıp da Türk büyükelçiliğinden dini konularda yardım isteyenler de bu adrese yönlendirilmektedir. Bu nedenle bu cami ve burada görev yapan din görevlisinin hizmet alanı sadece Washington DC, Maryland ve Virginia değil, Amerika geneline hizmet verir bir konum arz etmektedir. Ramazan ayında imsakiye istemeler, cenaze konusunda yardım talep etmeler, dini konulardaki sorulara verilen cevaplar bu hizmetlerden sadece bazıları olarak söylenebilir. Sayıları az olmasına rağmen başta ABD'li Müslümanlar olmak üzere diğer devlet ve milletlere mensup Müslümanlardan cuma ve bayram namazları için Türk camisine gelenler olduğu için bu camide okunan Türkçe hutbenin İngilizce bir özeti de verilmektedir.²³

Mevcut caminin arsası ve inşaatın yapımı ilk etapta Türkiye'den ve Türkiye Diyanet Vakfından gelen paralar ile gerçekleştirilmiştir. Bugün bölgede yaşayan Türklerin maddi katkı ve destekleri ile hizmetlerini yürüten cami çok geniş bir alana hitap etmekte, cuma, kandil ve bayram namazlarında iki üç saatlik yerden araba ile bu camiye gelenler olmaktadır. Zaman zaman caminin uzaklığı konusunda bölge insanından şikâyetler olmasına rağmen yine de Türkler ile görüşmek, konuşmak ve bir hasret gidermek için kadını-erkeği buraya gelmeye çalışmaktadır. TAİF/TACC camisinin bir başka özelliği de kadın erkek herkesin camiye gelebilmesi ile ibadet ve diğer sosyal aktivitelere iştirak edebilmesindeki etkinliğiyle dikkat çekmesidir. Türkiye ve Avrupa'da pek yaygın olmayan bu durum biraz da ABD'nin kendi konumu ve burada yaşayan insanların kadın erkek ayrımcılığını aşma konusunda daha fazla yol almalarından kaynaklanmaktadır. TAİF/TACC Camisindeki hem ibadet, kandil ve bayramlaşma hem de piknik ve diğer sosyal aktivitelere hem bayanlar

²² <http://www.tacccenter.org/index.php/services> (12.07.2010); Hasan Mesut Hazar, "Washington'da Ramazan ve Bayram", *Türkiye Gazetesi*, 16 Aralık 2001; Güler Kömürçü, "Washington'da 3 Önemli Resim", *Haber Türk Gazetesi*, 3 Temmuz 2002, Çarşamba, *The Turkish Times*; Turkish American Islamic Foundation to Host "Summer School In Maryland", July 1-14, 2002, s. 6.

²³ Güler Kömürçü, "Washington'da 3 Önemli Resim", *Haber Türk Gazetesi*, 3 Temmuz 2002, Çarşamba.

hem de erkekler iştirak etmektedirler. Cami bu açıdan da önemli bir işlevi yerine getirmektedir.²⁴

c) Turkish American Community Center (TACC)'ın Kurulması ve Din Hizmetlerinde Yaşanan Diğer Gelişmeler

Daha önce de belirtildiği gibi çalışma bölgemiz olan Washington DC., Maryland ve Virginia da ilk din hizmetleri Turkish American İslamic Foundation (TAİF) adı altındaki vakıf tarafından verilmeye ve yürütülmeye başlamıştır. 1994 yılından itibaren bu vakfın açmış olduğu son derece sağlıklı ve ilkel binada, daha sonra da garajdan çevrilen baraka camide din hizmetleri verilme yoluna gidilmiştir. Her türlü olumsuzluğa rağmen TAİF'in yörede dini konulardaki hizmetlerin başlangıcını gerçekleştirmesi ayrı bir önem arz etmektedir. TAİF Camii hem ibadet yönüyle, hem de çocuklara, gençlere, bay ve bayan her yaştaki vatandaş ve soydaşlara verdiği dini, sosyal ve kültürel bilgiler ve diğer etkinlikler ile önemli bir boşluğu doldurmuştur. Turkish American İslamic Foundation (TAİF)'de kurulduğu günden itibaren önemli hizmetlere imza atmıştır.

Vakit namazları, cuma, kandil, teravih ve bayram namazları ile vaaz-irşad bu hizmetlerin önemli bir kısmını teşkil etmiştir. Cenaze hizmetleri, her yaş ve cinsten bay ve bayan ile çocuk ve gençlere Kur'anı Kerim ve dini bilgiler dersi bölgede yaşayan vatandaşlara götürülen diğer din hizmetleri arasında önemli bir yer işgal etmiştir. Dini alanda her konuda sorulara verilen cevap ve fetvalar, yapılan sosyal ve psikolojik rehberlik de bu camide görev yapan din görevlilerinin yerine getirmiş olduğu hizmetler arasında ciddi bir yer almaktadır.

Camide Kur'anı Kerim öğrenme ve dini dersler alanlar arasında işadamları, ev ve iş kadınları da yer almış, yıllarca ihmal edilmişliğin ve dini konulardaki eksikliğin telafisi yoluna gidilmiştir. Gerek Amerika'da doğan gerekse Türkiye'de doğup daha sonra Amerika'ya giden kız ve erkek çocuklar da bu derslere devam etmişlerdir. Bu derslere devam edenler arasında bir papazın kızı ve çocukları ile Müslüman olan Amerikalılar da olmuştur. Müslüman olmayan ancak İslam dinini ve Kur'anı öğrenmek istediğini belirten Amerikalı bir bayan da bu camideki derslere devam etmiştir. İslam dinini kabul ederek Müslüman olan bay ve bayanlara da yardımcı olunarak önemli bir hizmet daha yerine getirilmiştir.

Turkish American İslamic Foundation (TAİF) kurulması ve çalışma esasları itibariyle Diyanet İşleri Başkanlığının Avrupa'daki kendisine bağlı diğer Vakıflar şeklinde teşkilatlanmıştır.²⁵ Vakfın mütevelli heyeti-

²⁴ [http://www.islamicfinder.org/getitWorld.php?id=758&lang=\(13.07.2010\)](http://www.islamicfinder.org/getitWorld.php?id=758&lang=(13.07.2010)), *The Turkish Times*, September 1-14, 2000, USA, p. 11.

²⁵ Ruşen Çakır-İrfan Bozan, *Sivil, Şeffaf ve Demokratik Bir Diyanet İşleri Başkanlığı Mümkün Mü?*, TESEV Yayınları, İstanbul 2005, s. 90; *Kuruluşundan Günümüze Diyanet İşleri Başkanlığı Tarihçe-Teşkilat-Hizmet ve Faaliyetler 1924-1997*, s. 770-786.

nin önemli bir kısmının Türkiye'den olması, diğer üyelerin çoğunun da Amerika'da görev yapan din görevlilerinden meydana gelmesi bazı mahzurlar doğurmuştur. Kurucu başkan Abdülbaki Keskin'in 2001 yılında Amerika'da vefat etmesi, Türkiye'de Diyanet ile Türkiye Diyanet Vakfı yetkilileri arasında bazı sürtüşmeler yaşanması, din görevlilerinin görev süreleri biterek Türkiye'ye dönmeleri bu vakfın çalışmalarını olumsuz etkilemiştir. Bu durum önemli bir boşluğa sebep olmuştur.

11 Eylül 2001 tarihinde New York'ta ikiz kuleler ve Washington DC. de Pentagon'a gerçekleştirilen saldırılarda Müslümanlar hedef gösterilmiştir. Bu yüzden Amerika genelinde muhtelif yerlerde sıkıntı ile karşılaşan Müslümanlar olmuştur. Gerek isminde gerekse tüzüğünde amaçlar bölümünde yer alan İslam dini ile ilgili faaliyetlerin ilerideki dönemde Türk toplumunu ve bu vakfın hizmetlerini olumsuz etkileyeceği ihtimali gündeme gelmiştir. Böyle bir süreçte 11 Eylül saldırısından sonra Amerika'da İslam dini ve Müslümanlar aleyhine gelişen olumsuz ortamdan hem bölgede oturan Türklerin hem de bu vakıf çalışmalarının zarar görmemesi gayesiyle bu vakfın faaliyetlerine son verilmiştir. Hem isminden hem de tüzüğündeki kuruluş gayelerinden İslam kelimesi ve İslam dini ile ilgili maddeler çıkarılarak yerine 2003 tarihinde Turkish American Community Center (TACC) kurulmuştur.²⁶ TACC yine aynı mekânda Diyanet İşleri Başkanlığı ve Washington Din Hizmetleri Müşavirliği ile koordineli bir şekilde faaliyetlerini sürdürmektedir. Diğer sosyal ve kültürel hizmetlerin yanında kurulduğu günden beri çevrede din hizmetleri bu dernek öncülüğünde yürütülmeye devam edilmiştir. Halen aynı durum devam etmektedir.

2008 yılı ramazan ayında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan bu camiyi ziyaret etmiş, burada bir de iftar programına katılmıştır. Yönetim daha önceden mevcut arazi üzerine bir cami yapımı üzerinde çalışmış ve yapılacak caminin maketi hazırlanarak cami içerisinde uygun bir yere konulmuştur. Başbakana bu maket gösterilerek arsa durumları ve çalışmaları hakkında bilgiler verilmiş, desteği istenmiştir. Başbakan Klasik Osmanlı Mimarisi tarzında bir cami yapılması konusunda destek sözü vermiştir. Başbakan Türkiye'ye döndüğünde Diyanetten Sorumlu Devlet Bakanı ve Diyanet İşleri Başkanlığını harekete geçirerek söz konusu caminin yapılması konusunda talimat vermiştir. Bundan sonra Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Bardakoğlu ve yurt dışındaki din hizmetlerinden sorumlu Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Mehmet Görmez başta olmak üzere diğer yetkililer kısa aralıklarla zikredilen yere giderek yerinde inceleme ve çalışmalarda bulunmuşlardır. Benim de orada bulunduğum bir dönemde Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Mehmet Görmez ve

²⁶ <http://www.tacccenter.org/index.php/about-us> (29.10.2010); Hasan Yavuzer, "Amerika'daki Türkler ve Kurmuş Oldukları Türk Dernekleri", *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, zwft vol. 1, No. 1, 2009, s. 185-186.

Türkiye'deki Toplu Konut İdare (TOKİ) başkanı da 2008 Temmuz ayında ABD'ye gelerek hem TACC merkezi ve arazisi üzerinde hem de mahallindeki şartlar ile ilgili incelemelerde bulunarak cami yapımına hız verilme-ye çalışılmıştır. Plana göre 60 dönümlük cami arsası üzerinde bir cami, anaokulu, sergi salonu, Türkiye'den gelenler için barınma ve çalışma odaları, lokanta, yüzme havuzu, kütüphane, Türk mahallesi ile devasa bir kültür merkezi yapılacaktır.²⁷ Böylece eski bir eyde ve barakada başlayan din hizmeti bir kültür merkezi ve külliye'nin ortaya çıkmasına vesile olmuş olacaktır. Şu anda proje çalışmalarının devam ettiği ve sona yaklaşıldığı bilgileri alınmış bulunmaktadır. Konuyla ilgili bilgiler veren Haber Türk Gazetesi gelişmeleri "Amerikan'ın En Büyük Camisini Türkler Yapacak" başlığı ile okuyucularına duyurmuştur.²⁸ Hürriyet Gazetesinde yer alan bir habere göre projede 1000 kişilik bir caminin yanı sıra, kültür merkezi, Türk kahvesi, Türk hamamı, Türk lokantası, Osmanlı çeşmesi, Osmanlı ve Selçuklu mimarisini yansıtan villalar, Türk-Osmanlı bahçesini de içine alan bir "Türk Mahallesi" projesi hazırlanmış bulunmaktadır. Projeye göre, mahallede spor salonu, kreş ve anaokulu, lojman ve misafirhane de yer alacaktır. Haberde projeyi geciktirecek olumsuz bir durum olmadığı takdirde 2011 yılı Temmuz ayında temel atılacağı bilgisi yer almaktadır.²⁹

Washington DC., Maryland ve Virginia da yaşayan vatandaş ve soydaşlara hizmet veren TAİF/TACC camisi bölgesinde görev yapmak üzere 2009 yılı sonlarında bir bayan hoca hanım görevlendirmiştir. Bayan Din görevlisi Belgizar Özbek 01/12/2009 tarihinde görevine başlamıştır. 2009 yılı sonlarında göreve başlayan bu bayan hoca hanım Din Hizmetleri Müşavirliğinin koordinesinde bazen bu camide bazen de Türklerin yoğun olduğu farklı yerlerde programlar yapılarak, çocuklara ve bayanlara Kur'an-ı Kerim ve dini bilgiler öğretmekte, vaaz ve nasihat yapmaktadır. Toplumun yarısını teşkil eden bayanlara hem cinsleri tarafından din hizmeti götürülmesi, onların soru ve sorunlarına yardımcı olunması açısından bir bayan hocanın olması çevrede memnuniyetle karşılanmıştır.

d) Çalışma Bölgemizdeki Diğer Camiler ve Din Hizmetleri

Washington DC., Maryland ve Virginia da yaşayan Türklere tüm uzaklığına rağmen TAİF/TACC camii uzun yıllar bölgede yaşayan Türk nüfusa tek başına hizmet vermiştir. Oradaki Türklerin tanışması, kaynaşması, milli ve manevi değerler etrafında toplanması ve Türk kimliği-

²⁷ Rahim Er, "Washington Türk Camii", *Haber Vaktim*, 3 Kasım 2010;

<http://www.turkamerika.com/yazarlar/konuk-yazar/washington-turk-camii.html> (20.07.2010)

²⁸ Sultan Uçar, "Amerika'nın En Büyük Camisini Türkler Yapacak", *Haber Türk Gazetesi*, 27.08.2010.

²⁹ Nuray Babacan, "ABD'de Camili Türk Mahallesi", *Hürriyet Gazetesi*, 16 Ekim 2010, Cumartesi, s. 1 ve 21.

nin korunmasında bu cami önemli rol oynamıştır. Caminin uzaklığı devamlı olarak bu camiye gelmeyi engellemiş ve bu ihtiyacı giderecek başka arayışlar içerisine girilmesine sebep olmuştur. Bunun sonunda American Turkish Friendship Association (ATFA) derneği tarafından 2007 yılında Virginia da bir Türk camisi daha açılmıştır.³⁰ Bunu Maryland eyaletinin Baltimore şehrindeki Türklerin açtığı başka bir cami takip etmiştir. Baltimore'deki cami Maryland Turkish American Inhabitants (MARTI) derneği tarafından açılmıştır.³¹ Bu camilerde Türkiye'den ve Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından gönderilen bir din görevlisi bulunmamakta, mahalli imkânlardan yararlanarak hizmetler vatandaşlarca yürütülmeye çalışılmaktadır. TAİF/TACC camii açıldığı günden bu yana Washington DC., Maryland ve Virginia'da Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı tek cami, orada görev yapan imam da büyükelçilik ve Diyanet İşleri Başkanlığı adına görev yapan tek imam olarak görev yapmaktadır.

Virginia ve Maryland hem çok geniş hem de Türk nüfusun yoğun olduğu yerlerdir. Buralardan devamlı olarak Maryland'deki mevcut Türk camisine gelmek mümkün değildir. Mevcut Türk camisine belirli bir zaman ve belirli aralıklarla buralardan devam edenler olmuş, yine de olacaktır. Ancak bu iki eyalette sadece birer değil belki daha fazla sayıda cami ve din görevlisine ihtiyaç kendisini her zaman hissettiriyordu. Vatandaş Diyanet İşleri Başkanlığı ve Washington Din Hizmetleri Müşavirliğinin bu konuda adım atmalarını ve kendilerine sahip çıkmalarını bekliyordu. Beklenen adım yıllarca atılmayınca bu ihtiyaç dini gruplar tarafından atılmış ve yörede açılan iki cami ile boşluk doldurulmaya çalışılmıştır.

Türkler tarafından açılan bu camilerden ayrı olarak Washington DC., Maryland ve Virginia da başka devlet ve milletlere mensup Müslümanlarca açılan cami ve mescitler de bulunmaktadır. Bunlardan da ayrı olarak Washington'da Müslüman olan Amerikalıların açtığı bir başka cami daha bulunmaktadır. Daha önceki yıllarda çalışma bölgemizde sayı bakımından oldukça sınırlı sayıda cami varken son yıllarda pek çok yere camii açılmıştır. Hatta hem okul hem de cami gibi çalışan, kütüphane ve diğer sosyal tesisleri bulunan camiler de açılmıştır.³² Türklerden bu camilere devam edenler olmuş halen de olmaktadır.

Müslümanların ibadethane konusunda yıllarca çektikleri sıkıntıların aksine bugün cami sayısında ciddi bir artış gözlenmektedir. Buna rağmen

³⁰ <http://www.atfa.us/web/> (10.09.2010); Hasan Yavuzer, "Amerika'daki Türkler ve Kurmuş Oldukları Türk Dernekleri", *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, zwft vol. 1, No. 1, 2009.

³¹ <http://www.themarti.org/> (10.09.2010); Hasan Yavuzer, "Amerika'daki Türkler ve Kurmuş Oldukları Türk Dernekleri", *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, zwft vol. 1, No. 1, 2009, s. 188.

³² Çalışma bölgemizden Maryland'da yer alan "El Huda" bunlardan sadece birisidir. Hem cami, hem okul, hem de kütüphane ve diğer sosyal tesisleriyle önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

men uzaklığı ve diğer faktörlerin de etkisiyle yine de bu camilere gidilemediği ve çevredeki kiliselerde cuma namazı kılındığı bilgisi alınmıştır. Virginia Arlington'da Washington DC. yakınlarında ve çok merkezi bir yerde bulunan bir kilisede Cuma namazı kılındığı öğrenilmiştir. Adres dâhil gerekli bilgiler alınarak bir Cuma günü adı geçen kiliseye gidilmiş, değişik devlet ve milletlere mensup çok sayıda cemaatin katılımıyla kilisede Cuma namazı kılındığı tarafımızdan tespit edilmiştir. Namazdan sonra cuma namazını kıldırان imam ve diğer yetkililer ile görüşülmüş, konuyla ilgili kendilerinden bilgi alınmıştır. Yapılan görüşmede *"yakında cami olmadığı için kilise yetkilileri ile görüşülerek Cuma gününe mahsus olmak üzere kilisede kendilerine yer tahsisi talep ettikleri, buna da olumlu cevap aldıkları, bu yüzden de Cuma namazlarını bu kilisede kılmaya devam ettikleri"* cevabı alınmıştır.

e) İslamic Center

Yukarıda bahsettiğimiz camilerden ayrı olarak başkent Washington DC. başta olmak üzere çevre eyaletlerde yaşayan Müslümanların ibadet yeri ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla yapılmış bir başka cami daha mevcuttur. Çevrede yaşayan Türklerin beyanlarına göre dönemin Türk büyükelçisinin de önemli gayret ve önderliği ile 1957 yılında Washington DC. merkezinde büyükelçiliklerin bulunduğu Massachusetts Avenue üzerine ilk defa minareli bir cami yapılmıştır. İslamic Center³³ adını taşıyan ve İslam ülkelerinin katkısıyla yapılan bu caminin ön bahçesinde ve giriş kısmında caminin yapılmasında katkısı bulunan ülkelerin bayrakları halen asılı bulunmaktadır. Türk bayrağının da asılı bulunduğu bu caminin çinileri Türkiye'den gönderilmiştir.³⁴ Ancak yapılan çiniler iyi tutmayıp daha sonra dökülmeye başlayınca Türkiye'den hem yeni çiniler hem de bunları yerine yapacak ustalar gönderilmiştir. Caminin çinilerinin Türkiye'den geldiğini gösteren bir yazı caminin içerisinde bir not olarak durmaktadır. Bu not camiye ziyaret esnasında görüldüğü gibi İslamic Center'in web sayfasında da belirtilmektedir.

Bu çinileri yerine monte etmek için Türkiye'den gelen ve daha sonra orada kalan kişiler ile onların çocukları ve torunlarından birçoğuyla bizat görüşülüp o günkü ve sonraki dönemlere ait hatıraları dinlenmiştir. İnşaat safhasında Mustafa Davaz adlı bir Türk bu caminin bekçiliğini yapmıştır. İnsanların daha birbirleriyle fazla irtibatları olmadığı ve gidecek çok fazla yerleri bulunmadığı dönemde bu cami gece gündüz, tatil ve bayram demeden Türklerin buluşma ve kaynaşma yeri olmuştur. Pek çok Türk, Mustafa Davaz'ı ziyaret etmek bahanesi ile bu camiye gitmiştir. Burada hem ibadetini ifa etmiş hem de çay kahve içip hoş vakit ge-

³³ <http://www.theislamiccenter.com/> (12.10.2010).

³⁴ <http://www.theislamiccenter.com/node/4> (12.10.2010).

çirmeler olmuştur. Bugün hala o dönemin hatıraları anlatılmakta, konuyla ilgili güzel sohbetler yapılmaktadır.

İslamic Center Washington DC.de tüm büyükelçiliklerin yer aldığı Massachusetts Avenue üzerinde yer almaktadır. Türk büyükelçiliğinin hemen yanında ve yakınında olan minareli ve sosyal tesisleri bulunan bu cami tüm Müslümanlara hizmet vermekte, cuma ve bayram günlerinde Arapça ve İngilizce hutbe okunmaktadır.

İslamic Center minareli ilk cami olarak 1957 yılından beri bölgede hizmet vermektedir. Yapıldığı tarih göz önüne alındığında Amerika'da daha böyle minareli bir cami yok iken hem başkent Washington DC'ye hem de tüm büyükelçiliklerin yer aldığı bir cadde üzerine böyle bir cami yapılması büyük anlam ifade etmektedir. Amerikalılar başta olmak üzere diğer devlet ve milletlere mensup insanlar da bu camiyi ziyaret etmektedir. Cami, Müslümanlardan başka diğer dinlere mensup insanlar tarafından da ziyaret edilen mekânlar arasında yer almaktadır. Washington'a gelen ziyaretçilerin bir kısmının da bir vesile ile bu camiyi ziyaret ettiği bilinmektedir.

İslamic Center'in web sayfasında belirtildiği üzere bu cami ibadete açıldığı günden bu yana önemli hizmetlere imza atmış, halen aynı durumu geliştirerek devam ettirme çabasında olduğu anlaşılmaktadır. ABD'de kaldığım 5 yıl süre ve daha sonraki ziyaretlerimde yaptığım gözlem ve araştırmalar ile çevrede yaşayan Müslümanlardan alınan bilgiler de bu görüşü doğrulamaktadır. Yapıldığı dönemlerde İslam ülkelerince ortaklaşa yönetilen ve ihtiyaçları da ortaklaşa karşılanan bu cami diğer ülkelerin fazla ilgilenmemeleri ve masraflarına destek olmamaları sonunda daha sonra Suudi Arabistan ve Mısır gibi ülkelerin yönetimine geçmiştir. Halen bu durum devam etmektedir.

f) Çalışma Bölgemiz Dışındaki Diğer Camiler ve Din Hizmetleri

Çalışma bölgemiz dışında yukarıda zikredilen Fatih camiinden ayrı olarak Amerika'da New York ve New Jersey başta olmak üzere Türklerin yoğun olarak yaşadığı bazı yerlere de camiler açılmıştır. Fatih camisinin de bağlı bulunduğu İslam Birliği 30 ayrı mekânda değişik alanda hizmet vermekte bunun önemli bir kısmını camiler oluşturmaktadır.³⁵ İslam Birliği açmış olduğu camilerdeki din hizmetini kendi yetiştirdiği veya Türkiye'den kendisinin getirdiği hocalar ile yerine getirmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan hoca talep etmemekte ve Diyanet'in hocalarını kendi camilerinde istihdam etmemektedir. Bu derneğin dışında ABD genelinde başka dini grupların da değişik yerlere cami açarak din hizmeti vermeye başladıkları gözlenmektedir.³⁶

³⁵ <http://www.unitedamericanmuslim.org/baskan.php> (31.10.2010),
<http://www.unitedamericanmuslim.org/subeler.php> (31.10.2010).

³⁶ Rahim Er, "New York'ta Cami Tartışması", *Haber Vaktim*, 26.08.2010,
http://www.habervaktim.com/yazar/27067/new_yorkta_cami_tartismasi.html (03.11.2010).

Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı olan camiler ise daha ziyade New York ve New Jersey çevresi ve yakınlarında toplanmaktadır. New York'ta Kırım Türkleri Camii, New Jersey'de Karaçay Türkleri Camii, Pensilvanya, Rochester ve Connecticut'ta bulunan Türk Camileri bunlardan bazılarıdır.

Amerikan'ın muhtelif yerlerinde açılan cami yönetimlerinden gelen talep üzerine Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından buralara da din görevlisi gönderilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri genelinde din görevlisi sayısı 1996 yılında 6,³⁷ 2000 yılında 9,³⁸ 2006'da 12,³⁹ 2009 yılı sonunda 16⁴⁰ olmuştur. Diyanet İşleri Başkanlığı Dış İlişkiler Daire Başkanlığı yetkililerinden alınan bilgiye göre 2010 yılı Temmuz ayında ABD genelinde 15 din görevlisi bulunduğu öğrenilmiştir. Bu görevlilerin büyük bir kısmı Kuzey Amerika'da yer alan New York ve New Jersey'deki camilerde, diğerleri ise yine bu bölgeye yakın Pensilvanya ve Rochester gibi yerlerdeki camilerde görev yapmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından doğu, batı, orta ve güney Amerika da yaşayan Türklere henüz din hizmeti götürülebilmiş değildir. Bu durum önemli bir eksiklik olarak dikkat çekmekte ve acil çözüm beklemektedir.

Avrupa'da olduğu gibi⁴¹ Amerika'da da temelden cami yapımı gündeme gelmiştir. İlk defa 2003 yılında New York'un Brooklyn semtinde Eyüp Sultan Camii ve Kültür Merkezi'nin temeli atılmıştır. Böylece ABD genelinde Türkler tarafından ilk defa temelden bir cami yapımına başlanmıştır. Eyüp Sultan Cami ve Kültür Merkezi'nin 2010 Ağustos ayında tamamlanarak hizmete girmesi planlanmıştır.⁴² Washington Din Hizmetleri Müşaviri Prof. Dr. Mehmet Paçacı'dan aldığım son bilgiye göre çeşitli sosyal tesislerin de yer aldığı cami büyük oranda tamamlanmış ve ince işleri kalmıştır.⁴³

B- Genel Değerlendirme

Her türlü inancın yer aldığı Amerika Birleşik Devletlerinin resmi bir milli dini olmamakla beraber, aslında gayri resmi milli din Amerikan değerlerinin temel belirleyicisidir. ABD halkının dini tercihleri bakımından

³⁷ *Diyanet İşleri Başkanlığı 1996 Yılı İstatistikleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Ankara 1997, s. 57.

³⁸ *Diyanet İşleri Başkanlığı 1996 Yılı İstatistikleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Ankara 1997, s. 65.

³⁹ *Diyanet İşleri Başkanlığı 2006 Yılı İstatistikleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı, Ankara 2007, s. 67.

⁴⁰ *Diyanet İşleri Başkanlığı 2009 Yılı İstatistikleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı, Ankara 2010, s. 82.

⁴¹ *Yurt Dışındaki Temelden İnşa Edilen Camilerimiz*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, Ankara 1992; *Diyanet İşleri Başkanlığı Yurtdışı Hizmetleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını, Yayın Tarihi ?, s. 57-66.

⁴² <http://haberuginc.blogcu.com/etiket/i%20camiler> (12.07.2010).

⁴³ 03.11.2010 tarihinde aldığım e-mail cevabı.

1990 yılı itibariyle % 56'sı Protestan ve % 25'i Katolik'tir. Protestan ve Katolik nüfus % 80'i aşmaktadır. Musevilerin oranı % 2, diğer dinlerden olanlar % 6 ve dinsizler % 11 oranındadır.⁴⁴ Amerikan halkının % 61'i için dini inançları çok büyük önem taşırken, % 26'sı da dinin oldukça önemli olduğunu söylemiştir. Türk Amerikalılar açısından ise bu eğilimlerin tersine İslamiyet etnik hüviyetin muhafazasında hâkim bir rol oynamaktadır.⁴⁵

2010 yılı verilerine göre dini inanç konusunda yetişkin nüfus itibariyle % 78.4 Hıristiyan olan Amerika'da diğer dinler % 4.7, bir dine mensup olmadığını beyan edenler % 16.1, bilinmeyenler de % 0.8 olarak tespit edilmiştir. Hıristiyanların % 51.3'ünü Protestanlar, % 23.9'ünü Katolik, % 0.6'sını da Ortodokslar oluşturmaktadır. Hıristiyanlığın dışındaki diğer dinlerin dağılımında ise Yahudiler % 1.7, Budistler % 0.7, Müslümanlar % 0.6, Hindular % 0.4 olarak tespit edilmiştir. Bir dine mensup olmayanların kendi içindeki dağılımında Ateistlerin oranı % 1.6 olarak belirlenmiştir. Verilerde Amerika'da toplam nüfusun % 0,6'sını Müslümanların oluşturduğu görülmekte,⁴⁶ Amerika genelinde 6 ile 8 milyon civarında Müslüman bulunduğu bildirilmektedir.

Yapılan propagandaların da etkisi ile Amerika'da din ve mezhep değiştirenlerin çok fazla olduğu görülmekte, Amerika'da din değiştirenlerin oranının % 28 olduğu bildirilmektedir.⁴⁷ Veriler bunlardan bir kısmının bir başka dine inanırken bir kısmının da hiçbir dine inanmadığını ortaya koymaktadır.⁴⁸ İslam dininin sürekli artış gösterdiği ve Amerika'da en hızlı gelişen dinin İslam dini olduğu iddia edilmektedir.⁴⁹ 1990'lı yıllarda % 3 olan Müslümanların bugün % 6'ya yükselmesi de bunun açık bir delili olarak gösterilmektedir.

1994 verilerine göre Amerika Birleşik devletlerinde 7 gün 24 saat dini yayın yapan 1300'den fazla radyo istasyonu ve 24 saat dini yayın yapan çok sayıda televizyon kanalı bulunmaktadır.⁵⁰ Belirli gün ve saatlerde yayın yapanları da dâhil ettiğimizde sayı kendiliğinden artacaktır. 1994'ten bugüne kadar hem sayının arttığı hem de programların çeşitlendirilerek daha dinlenilir ve takip edilir hale geldiği bilinen bir gerçektir. Televizyon kanallarında yapılan programlar da göz önünde bulunduruldu-

⁴⁴ Berrak Kurtuluş, *Amerika Birleşik Devletleri'ne Türk Göçü: Göç Süreci ve Özellikler*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul 1999, s. 5.

⁴⁵ Kurtuluş, *a.g.e.*, s. 5-6.

⁴⁶ <http://religions.pewforum.org/reports> (30.10.2010).

⁴⁷ <http://religions.pewforum.org/reports> (30.10.2010).

⁴⁸ <http://religions.pewforum.org/reports> (25.10.2010).

⁴⁹ M.M. Ali, *Muslims in America: The Nation's Fastest Growing Religion*, *Washington Report On Middle East Affairs*, May/June 1996, pgs. 13, 107;

<http://www.washington-report.org/backissues/0596/9605013.htm> (25.10.2010).

⁵⁰ Abdülbağ Keskin, *Doğu-Batı ve 21. Yüzyıl Üçgeninde İslam*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1994, s. 208.

ğunda Amerika'da yaşayan Türk çocuklarını ve tüm nesli bekleyen tehlikeleri görmek zor olmayacaktır.

Buna her türlü misyonerlik⁵¹ ve bizim dışımızdaki diğer çalışmalarını da eklediğimizde dinini bilmeden ve gereklerini yerine getirmeden ABD'de kimliği muhafaza etmenin ne kadar zor olduğu kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Çeşitli misyonerlik telkinlerine ABD'de hem kendisi hem üniversite de okuyan çocukları, hem de pek çok tanıdığı maruz kalmış birisi olarak sıkıntı tarafımızdan yakinen bilinmektedir. Aynı bilgilerin ABD'de yaşayan pek çok kişi tarafından da bilindiğinden şüphemiz bulunmamaktadır.

Günümüzde yapılan bu dini faaliyetlerin sadece bugüne mahsus olmadığı ve derin bir geçmişi bulunduğu aşağıdaki sözlerden daha iyi anlaşılmaktadır. Amerika'da master yapmak üzere 1977 yılında Pitsburg'a gelen, UTAH Üniversitesi'nde master yapan ve şu anda Washington DC.-de kendi adına iş yeri bulunan mimar Kaya Biron'un tarafıma anlattıkları konuya bir başka önem katmaktadır. Kaya Biron,

"Utah'a geldiğimizde 2. haftada yeni gelen öğrencileri Mormon Kilisesine oryantasyon gezisine götürdüler. Kilisede bize yemek verdiler. Tanışma safhasında nereden geldiğimizi sordular ve konuştuğumuz dile göre bize İncil verdiler. Eve taşındığım zaman bir hafta sonra Mormon kilisesinin misyonerleri kapıya dayandı..."

Burada dikkat çeken husus 1977 yılında bir Türk öğrenciye Türkçe İncil verilmesi ve ondan sonra da kendi başına bırakılmadan sürekli takip edilmesidir. Hem geçmişe yönelik hem de günümüz için benzer örnekleri daha da çoğaltmak mümkündür. Amerika'daki Türk derneklerinin çatı kuruluşlarından biri olan ve merkezi Washington DC.de bulunan Assembly of Turkish American Association (ATAA) başkanı Günay Evinç (Övünç)'de konuyla ilgili şunları söylemektedir. *"Amerika'ya ilk gelenler daha sonra gelenlere sahip çıkamadılar. Hıristiyanlar her hafta kiliselerde buluştu. Ama Türklerin böyle bir buluşma yeri olmadı."* Günay Evinç (Övünç) bu sözleriyle Amerika'daki Türklerin dini konularda çektikleri sıkıntılara dikkat çekmektedir.

İslam dininde ibadet mekânı olan cami; cem olunan, toplanılan, bir araya gelinip görüşülen, konuşulan ve problemlere çözümler bulunan mekânlardır. Tarihsel süreç içerisinde cami sadece ibadet yeri olarak kullanılmamış, pek çok sosyal, kültürel ve toplumsal işlevi bir arada yerine getirmiştir.⁵² Amerika'da da camiler bir taraftan ibadet ihtiyacının karşılanmasında aktif rol oynarken, diğer taraftan tanışma, kaynaşma,

⁵¹ Yaşar Kalafat, "Misyonerlik Faaliyetleri ve Türk Halk İnançları Konulu Çalışmalar", *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*, Sayı: 127, Temmuz 1997, s. 16.

⁵² Hasan Yavuzer, *Çağdaş Din Hizmeti ve Diyanet İşleri Başkanlığı*, Kayseri 2006, Laçın Yayınları, 2. Baskı, s. 129-130.

sosyal ve kültürel ihtiyaçların temin edilmesine de önemli katkılar sağlamaktadır. Bunu sadece din adamları değil, Amerika'daki en yetkili kişiler de her vesile ile dile getirmektedir.

“Temelden inşa edilen Brooklyn Eyüp Sultan Cami Derneği tarafından düzenlenen ve ABD’de yaşayan Türklerin katıldığı bilgilendirme toplantısında yaptığı konuşmada, New York Başkonsolosu Mehmet Samsar, camilerin sadece dini görevlerin yerine getirildiği yerler olmadığını, Türk toplumu için birlik ve beraberliğinin sağlandığı yerlerden biri olduğunu söyledi. Özellikle yurt dışında yaşayan Türk toplumu açısından Türk çocuklarının dinlerini ve dillerini unutmamaları için camilerin önemli olduğunu ifade eden Samsar, Eyüp Sultan Cami ve Kültür Merkezi’nin hizmete girdikten sonra sadece ramazanda ya da bir cenaze namazı için geline bir yer olmayacağını, insanların akşam iş çıkışında veya hafta sonları çocuklarını alıp gelerek çay içebilecekleri, sohbet edebilecekleri bir yer olacağını kaydetmiştir. Aynı toplantı da söz alan Washington Din Hizmetleri Müşaviri Prof. Dr. Paçacı da, ABD’de yaşayan Türk toplumunun birlik ve beraberliğini sağlamanın yollarından birinin cami ve kültür merkezlerinin sayısını artırmak olduğunu ifade etmiştir.”⁵³

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın uzun emekler vererek bir komisyona hazırlattığı ve 1999 yılında yayımlanan bir eserde, *“halen Amerika’da 300 bin civarında olduğu tahmin edilen rakama, doğu Avrupa’dan ve Balkanlardan gelen 500 bin dolayındaki Müslüman soydaşlarımızı da eklerseniz, bugün Amerika’daki Müslüman Türk sayısının 800 bini geçmiş olabileceğini söylemek mümkündür”* denilmektedir.⁵⁴ Bir başka kaynakta ise, *“ABD’de sayıları milyona yaklaşan soydaşlarımızdan ve yine sayıları 7 milyonu geçen Müslümanlardan bahsedilmektedir.”⁵⁵* Rakamlar konunun önemini ortaya koymaktadır.

ABD’de doğup büyümüş ve İslam dini ile ilgili hiçbir dini bilgi almamış, aileden de herhangi bir destek görmemiş çocukların durumunu anlamak zor değildir. Buna bir de yabancı evlilikleri ve bu evliliklerden doğan çocukları eklediğimizde durum daha farklı bir konum kazanmaktadır. Bu durum başta aileler olmak üzere ABD’de yaşayan Türk toplumunun en büyük sıkıntılarından biri olarak dikkat çekmektedir. Geline nokta başta büyükelçilik ve bu elçilik bünyesinde görev yapan Din Hizmetleri Müşaviri olmak üzere herkese önemli sorumluluklar yüklemektedir.

Türkiye’den göç edenlerden ayrı olarak orada doğup büyüyenler ile oranın eğitim ve kültürüne göre yetişen çocukların pek çok yerde dini,

⁵³ <http://haberilginc.b1ogcu.com/etiket/i%20camiler> (12.07.2010).

⁵⁴ *Kuruluşundan Günümüze Diyanet İşleri Başkanlığı Tarihçe-Taşkilat- Hizmet ve Faaliyetler 1924-1997*, s. 738.

⁵⁵ Hasan Mesut Hazar, “Amerika’daki Türkler”, *Haber Vitrini*, 12 Haziran 2003.

milli ve kültürel değerleri öğrenme imkânı bulunmamaktadır. Avrupa'da camiler dini, milli ve kültürel değerlerin korunması ve gelecek nesillere aktarılmasında önemli işlev görmüştür.⁵⁶ Aynı durumun ABD'de olması için hiçbir engel bulunmamaktadır.

ABD'de görev yapan din görevlileri sadece kendi milletine veya İslam dine mensup insanlara değil, Amerikan toplumuna da önemli katkı sağlamaktadır. Bir Amerikalının tarafıma söylediği şu sözler konunun anlaşılmasına daha da katkı sağlamaktadır. "Siz Amerika'ya hoş geldiniz. Keşke sizin gibi insanlar Amerika'ya daha çok gelse. Sizin gibi insanların sayısı Amerika'da daha çok olsa" dedikten sonra neden böyle dediğini şöyle açıklamıştır:

"Hiçbir din insanları kötülüğe davet etmez. Hiçbir din adamı da insanlara kötü yol göstermez. Onlara hep iyilikleri, güzellikleri tavsiye eder. Yaptığı işi düzgün yapmaya, adaletli ve dürüst-olmaya, hakka hukuka dikkat etmeye davet eder. Bundan da Amerika kazanır, Amerikan halkı kazanır."

C- Sonuç ve Öneriler

İnsanların maddi ihtiyaçları olduğu gibi manevi ihtiyaçları da vardır. Maddi ihtiyaçların karşılanmadığı durumlarda bunun bazı yan etkileri ve olumsuz sonuçları olmaktadır. Manevi ihtiyaçların karşılanmadığı durumlarda da çeşitli olumsuzlukların yaşanması söz konusudur. Bu olumsuzlukları en aza indirmek için tüm dünyada dine yönelme ve dini mekânlara sahip çıkma eğilimi her geçen gün daha da artmaktadır.

Din, toplumları ayakta tutan, milli ve manevi bağlarını güçlendiren en önemli faktörlerden bir tanesidir.⁵⁷ İhmali veya istismarı halinde telafisi güç sıkıntılara yol açtığı tarihin her safhasında görülmüş, günümüzde de canlı örnekleri yaşanmaktadır. Son yıllarda dünya genelinde ve bütün toplumlarda dine ve dini mekânlara büyük önem verilmiş her geçen gün bu önem daha da artmaktadır.

Hal böyle olmasına rağmen Diyanet İşleri Başkanlığı Amerika'ya ve Amerika'da yaşayan Türklere götürülmesi gereken din hizmetlerinde oldukça geç kalmıştır. Bu süreç içerisinde Türkler çok sıkıntılı dönemler geçirmişlerdir. Cuma ve bayram namazları kılamadıkları, orucun başlama ve bitiş saatini bilemedikleri, cenazelerini kaldıracak görevli bulamadıkları zamanlar olmuştur.

Çeşitli tedbirler alınmış olmasına rağmen günümüzde de hem din hizmeti götürülen yerler sınırlı, hem de götürülen hizmetler oldukça yeter-

⁵⁶ Geniş bilgi için bkz. Cemal Tosun, *Din ve Kimlik*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993; Erkan Perşembe, *Almanya'da Türk Kimliği-Din ve Entegrasyon*, Araştırma Yayınları, Ankara 2005.

⁵⁷ Nadir Devlet, "Dış Türklere Büyük Nüfus Artışı", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, yıl 1, cilt 1, Sayı 6, Şubat 1980, s. 41-51; Orhan Türkoğlu, "Osmanlı'ya "Tarihselci" Bakış Açısı", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Mayıs-Haziran 2008, Sayı: 174, s. 10.

sizdir. Türklerin yoğun olarak yaşadığı ve halen din hizmeti götürülemeyen çok sayıda yer bulunmaktadır. Bunun sonucu olarak ülke genelinde ve dağınık olarak yaşayan çok sayıda vatandaşı ve soydaşlara din hizmeti götürülememektedir. 2010 yılı Temmuz ayında Amerika genelinde 15 din görevlisinin bulunması da hizmetlerin yetersizliğini ortaya koymaktadır. Daha fazla gecikmeden bu konuda ciddi tedbirler alınması gerekmektedir.

Belki pek çok konudaki gecikmenin telafisi imkânı olabilir. Ancak, din ve dini değerler konusundaki gecikmenin telafisi zor hatta bazen de imkânsız olabilir. Telafisi güç durumlar ile karşı karşıya kalınabilir.

Amerika Birleşik Devletleri özellikle de çalışma bölgemiz olan Washington DC., Maryland ve Virginia da yıllarca ihmal edilmişliğin sonucu olarak yeterli dini bilgiye sahip olmayan, namaz kılmayı ve Kuranı Kerim okumasını bilmeyen, dini konularda da son derece zayıf konumda pek çok Türk bulunmaktadır. Bu durum dini ve milli değerlere bağlılığı da azaltmaktadır.

ABD'ye Türkiye'den giden ve yıllarca dini konulardan uzak kalmış ve kendilerine hiçbir din hizmeti götürülmemiş Türklerin durumu ayrı bir önem arz etmektedir. Orada doğup büyüyen ve hiçbir din eğitimi almadan yetişen nesil ise daha da ayrı bir önem arz etmektedir. Bu nesil aileden de yeterli destek görmemiş veya görememiş ise sıkıntı daha da büyümektedir. Tedbir alınmadığı takdirde gelecekte daha da büyük sıkıntı içine düşme ihtimali ağır basmaktadır.

Amerika'da doğup büyüyen ve eğitimini orada alan, Amerikan devlet işinde çok iyi bir konumda çalışan şahsen tanıdığım bir Türk'ün,

"hocam dünyevi yönden çok iyiyim. Çok iyi bir eğitim aldım. Yabancıların pek erişemeyecekleri ve çalışamayacakları çok iyi bir konumda bulunuyorum. Ama manevi yönden kendimi çok kötü ve boşlukta hissediyorum. Dini konularda beş yaşındaki bir çocuğun bildiğinden daha fazla bir şey bilmiyorum. Çocuklarıma da bir şey veremiyorum. Ne olur bize sahip çıkın ve bize yardımcı olun"

sözleri durumu açıklamaya yetip de artacağı kanaatindeyim. Diyanet İşleri Başkanlığı başta olmak üzere tüm ilgili ve yetkililerin bu feryadı duyması ve daha fazla geç kalmadan gerekli tedbiri alması önem arz etmektedir.

Yeri gelmiş iken şu tespitin yapılması ve herkes tarafından da bu durumun bilinmesi yararlı olacaktır. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hizmet götürülen yerlerde bu hizmetler takdir ile karşılanmakta, devletin ve Diyanetin saygınlığını artırmaktadır.

Konuyla ilgili olarak alınabilecek tedbirler konusundaki önerilerden bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür.

Bundan sonraki süreçte Amerika Birleşik Devletlerinde yaşayan vatandaş ve soydaşların dini, milli, sosyal ve kültürel konularda daha fazla

örgütlenmeleri veya mevcut teşkilatlarla işbirliği yaparak bu konuda onları harekete geçirmeleri gerekmektedir. Vatandaşların teşkilatlanmaları ve işbirliğini artırmaları hususunda Büyükelçilik ve Konsoloslukların yanında Din Hizmetleri Müşavirliği ve Din Hizmetleri Ataşeliğinin de daha aktif ve etkin olması faydalı görülmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Amerika'ya ve Amerika'da yaşayan Türk toplumuna etkin bir din hizmeti verme konusunda yeni bir strateji belirlemesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bugün olduğu gibi Amerika'da belirli alan veya bölgeye hizmet götürmek yerine hizmetin ülke geneline yayılması gerçekleştirilmelidir. Amerika genelinde her yaş, cins ve kültür seviyesinden insanlarımıza ve onların çocuklarına ulaşarak dini ve milli değerlerin anlatılıp öğretilmesi konusunda yeni tedbirler alınmalıdır.

Etkin ve başarılı bir din hizmeti götürülebilmek için cami ve din görevlisi sayısı mutlaka artırılmalıdır. Açılacak yeni cami ve buralarda görev yapacak aydın din görevlileri ile yıllarca ihmal edilen boşluk doldurulmalı, daha etkin din hizmeti götürülmesine katkı sağlanmalıdır.

Kaynaklar

Ahmed, Frank, *Turks in America-The Ottoman Turk's Immigrant Experience*, Colombia International, United States of America, April 1993.

Akgündüz, Ahmet, *Labour Migration from Turkey to Western Europe, 1960-1974: A Multidisciplinary Analysis*, Ashgate Publishing Company, USA, 2008.

Ali, M.M., *Muslims in America: The Nation's Fastest Growing Religion, The Nation's Fastest Growing Religion*, Washington Report On Middle East Affairs, May/June 1996.

Babacan, Nuray, "ABD'de Camili Türk Mahallesi", *Hürriyet Gazetesi*, 16 Ekim 2010, Cumartesi, s. 1 ve 21.

Çakır, Ruşen-Bozan, İrfan, *Sivil, Şeffaf ve Demokratik Bir Diyanet İşleri Başkanlığı Mümkün Mü?*, TESEV Yayınları, İstanbul 2005.

Devlet, Nadir; "Dış Türklere Büyük Nüfus Artışı", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, yıl 1, cilt 1, sayı 6, Şubat 1980.

Diyanet İşleri Başkanlığı 1991 Yılı Yurtdışı Din Hizmetleri Raporu, Ankara 1992.

Diyanet İşleri Başkanlığı 1996 Yılı İstatistikleri, Diyanet İşleri Başkanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Ankara 1997.

Diyanet İşleri Başkanlığı 2006 Yılı İstatistikleri, Diyanet İşleri Başkanlığı Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı, Ankara 2007.

Diyanet İşleri Başkanlığı 2009 Yılı İstatistikleri, Diyanet İşleri Başkanlığı Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı, Ankara 2010.

Diyanet İşleri Başkanlığı Yurtdışı Hizmetleri, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını, Yayın Tarihi ?.

Gültepe, Kazım, "Almanya'daki Türkler ve Dertleri", *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*, Sayı: 132, Aralık 1997, s. 30-38.

Er, Rahim, "Washington Türk Camii", *Haber Vaktim*, 3 Kasım 2010.

Hazar, Hasan Mesut, Washington Mektubu, "Washington'da Bir Buruk Bayram Daha", *Türkiye Gazetesi*, 17 Mart 2000.

Hazar, Hasan Mesut, "Washington'da Ramazan ve Bayram", *Türkiye Gazetesi*, 16 Aralık 2001.

Hazar, Hasan Mesut, "Hem İmam, Hem Tanıtım Elçimiz", *Türkiye Gazetesi*, 10 Nisan 2002.

Hazar, Hasan Mesut, "Amerika'daki Türkler", *Haber Vitrini*, 12 Haziran 2003.

Kalafat, Yaşar, "Misyonerlik Faaliyetleri ve Türk Halk İnançları Konulu Çalışmalar", *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*, Sayı: 127, Temmuz 1997.

Karpat, Kemal H., "The Ottoman Migration to America 1860-1914", *International Journal of Middle East Studies* 17, (1985).

Keskin, Abdülbaki, *Doğu-Batı ve 21. Yüzyıl Üçgeninde İslam*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1994.

Kılıç, Ercüment, "İç Açıcı Camimiz, Aydın ve Çalışkan Hocası: Hasan Yavuzer", *The Turkish Times*, September 1.14.2002.

Kılıç, Ercüment, *Sözlü Tarih Sahibinden Satılık Amerika*, Babil Yayınevi, İstanbul 2008.

Kömürcü, Güler, "Washington'da 3 Önemli Resim", *Haber Türk Gazetesi*, 3 Temmuz 2002.

Kurtuluş, Berrak, *Amerika Birleşik Devletleri'ne Türk Göçü: Göç Süreci ve Özellikler*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul 1999.

Kuruluşundan Günümüze Diyanet İşleri Başkanlığı Tarihçe-Teşkilat-Hizmet ve Faaliyetler 1924-1997, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1999.

The Turkish Times, September 1-14, 2000, USA, p. 11.

The Turkish Times, "Turkish American Islamic Foundation to Host "Summer School" in Maryland", July 1-14, 2002.

Moore, Kathleen M., *Al-Mughtaribun American Law and The Transformation of Muslim Life in the United States*, State University of New York Press, Albany, 1995.

Perşembe, Erkan, *Almanya'da Türk Kimliği-Din ve Entegrasyon*, Araştırma Yayınları, Ankara 2005.

Son 10 Yılda Diyanet İşleri Başkanlığı Önemli Hizmetler, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2002.

Taştan, Abdulvahap, *Yurda Dönen İşçilerin Uyum Sorunları ve Din*, Laçin Yayınları, Kayseri 2003.

Tosun, Cemal, *Din ve Kimlik*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993.

Türkdoğan, Orhan, "Osmanlı'ya "Tarihselci" Bakış Açısı", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Mayıs-Haziran 2008, Sayı: 174, s. 10.

Uçar, Sultan, "Amerika'nın En Büyük Camisini Türkler Yapacak", *Haber Türk Gazetesi*, 27.08.2010.

Yavuzer, Hasan, "Amerika'daki Türkler ve Kurmuş Oldukları Türk Dernekleri", *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, zwft vol. 1, No. 1, 2009.

Yavuzer, Hasan, *Çağdaş Din Hizmeti ve Diyanet İşleri Başkanlığı*, Kayseri 2006, Laçin Yayınları, 2. Baskı.

Yurt Dışındaki Temelden İnşa Edilen Camilerimiz, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, Ankara 1992.

Elektronik Kaynaklar

- <http://www.ataa.org> (15.08.2010)
- <http://www.atadc.org> (19.09.2010).
- <http://www.atamd.org> (23.07.2010).
- <http://www.atfa.us/web> (10.09.2010).
- <http://www.diyamet.gov.tr/turkish/DIYANET/2001aylik/mayis/haberler.htm> (13.07.2010).
- <http://www.diyamet.gov.tr/turkish/DIYANET/2001aylik/mayis/haberler.htm> (13.07.2010).
- <http://haberginc.blogcu.com/etiket/i%20camiler> (12.07.2010).
- http://www.habervaktim.com/yazar/17601/washington_turk_camii.html (3.11.2010)
- http://www.habervaktim.com/yazar/27067/new_yorkta_cami_tartismasi.html (03.11.2010).
- <http://www.islamicfinder.org/getitWorld.php?id=758&lang=> (13.07.2010).
- <http://www.mimdap.org/w/?p=39862> (03.11.2010).
- <http://religions.pewforum.org/reports> (30.10.2010).
- <http://www.taccenter.org/index.php/about-us> (29.10.2010).
- <http://www.taccenter.org> (12.08.2010).
- <http://www.taccenter.org/index.php/about-us> (10.09.2010).
- <http://www.taccenter.org/index.php/services> (12.07.2010).
- <http://www.theislamiccenter.com/> (12.10.2010).
- <http://www.theislamiccenter.com/node/4> (12.10.2010).
- <http://www.themarti.org/> (10.09.2010).
- <http://www.turkamerika.com/yazarlar/konuk-yazar/amerikada-ilk-cami.html> (12.07.2010).
- <http://www.turkamerika.com/yazarlar/konuk-yazar/washington-turk-camii.html> (20.07.2010)
- http://www.theturkishtimes.com/archive/02/07_01/local.html (14.07.2010).
- <http://www.unitedamericanmuslim.org/> (27.10.2010)
- <http://www.unitedamericanmuslim.org/baskan.php> (31.10.2010)
- <http://www.unitedamericanmuslim.org/subeler.php> (31.10.2010).
- <http://www.washington-report.org/backissues/0596/9605013.htm> (25.10.2010).